

Září 2021 Zamyšlení II.

„Bože, milosrdný Otče“ (z Modlitby zasvěcení Božímu milosrdenství)

Kdo je Bůh?

„Kdo jsi, Bože?“ Tato otázka, i když nachází různé odpovědi, je hluboce zapsána do srdce každé lidské bytosti. Ostatně, jak čteme v Katechismu katolické církve, je to náboženská bytost (srov. KKC, 28). Různé reakce vůči Bohu včetně lhostejnosti, a dokonce i jeho negace, mohou vyplývat ze skutečnosti, že Bůh nekonečně převyšuje člověka a lidské obrazy nebo čistě smyslové zkušenosti. Je to koneckonců „nevyslovitelný, nepředstavitelný, neviditelný, nedosažitelný Bůh“ - jak píše sv. Jan Zlatoústý. Proto je ve světě tak často slyšet stížnost, kterou tak palčivě vyjádřil polský básník Leopold Staff: „Moje oči tě nevidí / moje uši tě neslyší.“

Přijetím existence Boha chce člověk také nějak vyjádřit, kdo je. Někdy to dělá tak, že si vlastníma rukama vyrábí modly, před kterými pak padá na kolena. Svatý Apoštol Pavel, když poprvé přišel do Athén - jak čteme ve Skutcích apoštolů - „byl vnitřně znepokojen při pohledu na město plné model“ (Skutky 17,16). Když ale dostal příležitost promluvit s Athéňany na Areopagu, svědčil o Bohu, který radikálně převyšuje ryze smyslovou lidskou zkušenost. „Athénští muži,“ řekl Pavel, stojící uprostřed Areopagu, „vidím, že jste ve všech směrech velmi věřící. Když jsem procházel a prohlížel si vaše oltáře jeden po druhém, našel jsem také oltář s nápisem: „Neznámému Bohu.“ Kážu vám, co uctíváte, aniž byste to znali. Bůh, který stvořil svět a všechno v něm, On, který je Pánem nebe a země, nežije v chrámech postavených lidskýma rukama a nepřijímá službu z lidských rukou, jako by něco potřeboval, protože sám dává život a dech a všechno pro každého. Neboť ve skutečnosti není daleko od každého z nás. Protože v něm žijeme, pohybujeme se a jsme“ (Skutky 17, 22-25, 27b-28a). Duchovní Bůh proto nemůže být modlou. Proto sv. Pavel jednoznačně pokračoval: „Neměli bychom si myslet, že Božstvo je jako zlato nebo stříbro nebo kámen, výtvar rukou a myslí člověka“ (Skutky 17, 29b).

Pokusy představit si Boha

„Kdo jsi, Bože?“ Jan Pavel II. se k této otázce vrátil v římském triptychu vydaném v roce 2003. „Kdo je to?“ - zeptal se s odkazem na slova sv. Pavla, že v Bohu „žijeme, pohybujeme se a jsme“. A odpověděl následovně: „Existuje jakoby nevýslovný prostor, který pokrývá všechno. On je Stvořitel: Vše objímá, z ničeho volá, nejen z existence na začátku. Všechno se neustále děje. (...) Kdo je to? Nevyslovitelný. Soběstačný. Jediný. Tvůrce všeho. (...) Především však - nevyslovený.“ Jan Pavel II., který zdůraznil bezmocnost lidských slov, která „jsou vždy neadekvátní Božímu tajemství“ (srov. KKC, 42), nečekaně prohlásil: „Přesto nám o sobě řekl.“ Bůh o sobě nejprve promluvil prostřednictvím světa, který stvořil. Proto je to konkrétní slovo jeho Stvořitele. "[Bůh] také promluvil - čteme dále v římském triptychu - stvořením člověka k jeho obrazu a podobě. V Sixtinské fresce má Stvořitel lidskou podobu. Je to Všemohoucí stařík - muž podobný stvořenému Adamovi. Jestliže totiž člověk nese obraz a podobu Boha, pak při pohledu na člověka můžeme říct něco o samotném Bohu - navzdory skutečnosti, že je od sebe dělí moře transcendence. Proto je člověk, ještě více než svět, Božím slovem. A přestože „Boha nikdo nikdy neviděl“, lze se pokusit vyjádřit pravdu o něm jako o Stvořiteli, namalovat jej jako starého muže - jak to udělal Michelangelo v Sixtinské kapli a jak to udělal nespočet umělců tváří v tvář záhadě Nepopsatelného.

Slovo

Bůh však k člověku mluvil především prostřednictvím slova. Jak uvádí autor dopisu Židům: „Mnohokrát a mnohými způsoby mluvíval Bůh k otcům ústy proroků a v těchto posledních dnech k nám promluvil prostřednictvím svého Syna. Udělal z něj dědice všech věcí a jeho prostřednictvím stvořil vesmír. On [Syn], který je odrazem jeho slávy a odrazem jeho podstaty, vše podepírá slovem své moci, a očištěn od hříchů se posadil po pravici Boží na výsosti“ (srov. Žid. 1,1-3). „Bůh promluvil mnohokrát a mnohými způsoby ... prostřednictvím proroků.“ Jejich slova do jisté míry osvětlovala a prohlubovala to, co o sobě Bůh zjevil.

Milosrdenství

V Bibli, zvláště ve Starém zákoně, bychom marně hledali přesnou definici milosrdenství. Proroci jej přibližují spíše prostřednictvím obrazů nebo událostí převzatých z lidského života. Vždy se však vyskytuje v situaci lidské nevěry a hříchu, které uvrhnou jednotlivé osoby nebo dokonce celý izraelský lid do smrtelné samoty. V této skutečně zdrcující situaci se zjevuje Bůh, milující věrnou láskou až do konce, který chce zachránit z neštěstí, do kterého se člověk sám dostal. Jak výmluvná je stížnost samotného Boha, který běduje nad nevěrou vyvolaného lidu: „Čím více jsem je vzýval, tím dál ode mě odcházeli a obětovali Baalovi a pálili kadidlo modlám“ (Oz 11, 2). Boží bolest je o to větší, že jeho láska k jeho lidu je plná otcovské a mateřské něhy: „Když byl Izrael mládenečkem, zamiloval jsem si ho, zavolal jsem svého syna z Egypta. Ačkoli jsem sám naučil Efraima chodit, on na své rámě bral modly. Provázky lidskými jsem je táhl, provazy milování, byl jsem jako ti, kdo jim nadlehčují jho, když jsem se k němu nakláněl a krmil jej.“ (Oz 11, 1,3a. 4). Bůh si navíc uvědomuje, že se nevěra vůči Němu a urážka Jeho Veličenstva budou opakovat: „Vrátí se do Egypta a Asshur bude jejich králem, protože nechtěli konvertovat. Můj lid je ochoten ode mě odpadnout - vzývají jméno Baal, ale nepřijde jim na pomoc“ (Oz 11, 5, 7). Přesto jeho milosrdná láska k lidu zvítězí: „Jak tě mohu opustit, Efraime, a jak opustit tebe, Izraeli? Nechci, aby můj hněv vybuchl, a už nezničím Efraima, protože jsem Bůh, ne člověk; Já, Svatý, jsem uprostřed vás a nepřicházím ničit“ (Oz 11, 8a. 9). „V těchto posledních dnech k nám [Bůh] promluvil prostřednictvím Syna.“ Podobně psal sv. Pavel v dopise Galatánům: „Když nastala plnost času, poslal Bůh svého Syna, narozeného z ženy, narozeného pod zákonem, aby vykoupil ty, kteří byli pod zákonem, abychom mohli být přijati za syny“ (Gal 4, 4-5). Narozený z Panny Marie, jednorozený Syn Boží, vůlí svého Otce překonal propast, která nás dělila. Neboť „přestože Boha nikdy nikdo neviděl, [přesto] nás o něm poučil tento jednorozený Bůh, který je v lůně Otce [jako bohočlověk]“ (Jan 1,18). Blízkost Otce k lidem v Ježíši Kristu byla tak velká, že mohl apoštolovi Filipovi takto odpovědět, když ho požádal, aby ukázal Otce svým učedníkům: „Filipe, byl jsem s tebou tak dlouho a ty mě dosud neznáš? Kdo mě viděl, viděl Otce. Nevěříš, že jsem v Otci a Otec je ve mně?“ (Jan 14, 9b. 10a). Tato mimořádná blízkost Otce v jeho vtěleném Synu učinila celé Ježíšovo učení a všechny jeho skutky, včetně paschy, tj. Jeho přechodu k Otci skrze utrpení, smrt, vzkříšení a nanebevstoupení, největším a konečným zjevením Otce. Včetně tajemství „Otce bohatého v milosrdenství“ (srov. Ef 2, 4). Jak tvrdil sv. Pavel „Syn Boží, Kristus Ježíš ... nebyl zároveň „ano“ a „ne“, ale „ano“ v něm bylo dokončeno. Neboť Božím zaslíbením je v něm řečeno „ano“. A proto skrze něho zní i naše `Amen´ k slávě Boží.“ (2 Kor 1,19-20). Každý, kdo se dívá na Ježíše a vidí skutky, které mu svěřil jeho Otec (srov. Jan 5,36b), musí tedy vidět milosrdného Otce.

Podobenství o marnotratném synovi

Jan Pavel II. krásně psal o odhalení této pravdy Ježíšem Kristem ve své encyklice *Dives in misericordia*. Centrální místo zaujímá v encyklice úvaha nad podobenstvím o marnotratném synovi (srov. Lk 15,11–32). „Toto přesné vykreslení stavu myslí marnotratného syna nám umožňuje s podobnou přesností pochopit, v čem spočívá Boží milosrdenství.“ Není pochyb o tom, že v této jednoduché, ale bystré analogii nám postava otce zjevuje Boha, který je Otcem. Chování otce v podobenství, které zviditelňuje jeho vnitřní postoj, nám umožňuje nalézt konkrétní nitku starozákonní vize Božího milosrdenství ve zcela nové souvislosti, plné jednoduchosti a hloubky zároveň. Otec marnotratného syna je věrný svému otcovství, věrný své lásce k němu jako k synovi. Tato věrnost je vyjádřena v podobenství nejen okamžitou připraveností vzít ho domů, i když promrhal své jmění. S radostí z jeho návratu se ještě plněji vyjadřuje tak velkorysým darem marnotratníkovi po jeho návratu, že vzbuzuje odpor a závist staršího bratra, který nikdy neopustil svého Otce a neopustil svůj domov. Tato věrnost sobě samému ze strany otce zároveň nachází zvláštní emocionální výraz. Dočteme se, že jakmile otec viděl marnotratného syna vracet se domů, „byl hluboce dojat a běžel mu naproti, objal ho a políbil“ (Lk 15,20). Tento otec nepochybně jedná pod vlivem hlubokého citu, a to také vysvětluje jeho velkorysost vůči synovi, která tak pobouřila jeho staršího bratra. Důvody pro tuto emoci je však třeba hledat hlouběji. Tady otec ví, že bylo zachráněno zásadní dobro: dobro lidství jeho syna. Promarnil své jmění, ale jeho lidskost přežila. Navíc, jako by byla znovu objevena. Vyjádřením tohoto vědomí jsou slova, která otec říká svému staršímu synovi: „Musíme být rádi a radovat se, že tento tvůj bratr byl mrtvý a zase žije; byl ztracen a je nalezen“ (Lk 15,32). Tato otcovská věrnost sobě samému je zcela zaměřena na lidskost ztraceného syna, na jeho důstojnost. Radost z jeho návratu domů se vysvětluje především právě touto skutečností. Proto lze říct, že láska k synovi, která vyplývá ze samotné podstaty otcovství, nutí otce k obavám o důstojnost jeho syna. Tato starost je měřítkem jeho lásky, lásky, o které sv. Pavel říká, že „je trpělivá, je hodná, nehledá sama sebe, nezlobí se, nepamatuje si, co je špatné, raduje se z pravdy, ve vše doufá, vydrží všechno a že nikdy nepřestane“ (1Kor 13,4–8). Milosrdenství - jak jej Kristus zobrazil v podobenství o marnotratném synovi - má vnitřní podobu lásky, které se v novozákonním jazyce říká agapé. Taková láska je schopna se sklánět nad každým marnotratným synem, nad každou lidskou bídou, a především nad morální ubohostí - nad hříchem. Když to udělá, ten, kdo zažívá milosrdenství, se necítí ponížen, ale je nalezen a „ceněn“. Otec mu především ukazuje radost, že se „našel“, že „ožil“. A tato radost ukazuje, že dobro je nedotčené: koneckonců ani marnotratný syn nepřestal být skutečným synem svého otce; ukazuje také na nalezené dobro: takovým dobrem byl v případě marnotratného syna návrat k pravdě o sobě“ (DiM, 6). Podobné výroky lze najít v knize „Milosrdenství je jméno Boha“ svatého otce Františka, který píše: „Bůh je pozorný otec, připraven přijmout každého, kdo udělá alespoň jeden krok nebo kdo chce udělat alespoň jeden krok směrem domů. Zůstává dál a zírá na obzor, čeká na nás, už na nás čeká. Žádný lidský hřích, ať je jakkoli závažný, nemůže převážit ani omezit milosrdenství.“ Když papež František vykreslil takovýto obraz milosrdného Boha, navázal na exercicie, které před lety dal kněžím biskup z Vittorio Veneto, Albino Luciani, budoucí svatý otec Jan Pavel I. Když rozjímal podobenství o marnotratném synu, říkal: „Čeká. Vždy. A nikdy není pozdě. Ano, to je on. ... Je to otec. Otec, který čeká u dveří, který nás vidí, když jsme ještě daleko. Je dojatý, spěchá nám vstříc a vrhne se nám kolem krku, něžně nás políbí... Náš hřích se pak stane téměř klenotem, který mu můžeme dát, abychom mu poskytli útěchu v odpuštění... Tak to dělají králové, když si vzájemně nabízejí poklady. Není prohrou, ale radostným vítězstvím, dovolit Bohu, aby nás přemohl.“

Aby byl svět lidštější

V závěrečných částech encykliky *Dives in misericordia* Jan Pavel II. napsal, že povinností církve je hlásat pravdu o Božím milosrdenství zjeveném ve velikonočním tajemství Ježíše Krista a zároveň prokazovat milosrdenství „lidem prostřednictvím lidí“, aby byl svět „lidštější“ než dříve. „Základním právem a povinností církve vůči Bohu a současně vůči lidem je však modlitba, což je volání o Boží milosrdenství tváří v tvář mnohonásobnému zlu, které tíží lidstvo a ohrožuje je“ (DiM, 15). Toto milosrdenství je zvláště nutné pro dnešní sekularizovaný svět, který „tím, že podléhá sekularizaci, ztrácí smysl samotného slova milosrdenství“ a „vzdálením se od Boha se vzdaluje od tajemství milosrdenství“. V této vzdálenosti od Boha věřící vidí jeho „urážku a odmítnutí“ lidmi, a proto jsou „připraveni křičet s Kristem na kříži: Otče, odpusť jim, protože nevědí, co dělají.“ (Lk 23: 34) Tato církevní modlitba zároveň ukazuje její „lásku ke všem lidem bez výjimky a bez jakéhokoli rozdělení: bez rozdílu ras, kultur, jazyků nebo světových názorů. Bez rozdílu mezi přáteli a nepřáteli. Je to láska k lidem a touha po všem skutečném dobru pro každého z nich a pro lidské společenství, pro každou rodinu, národ, pro každou sociální skupinu, pro mladé lidi, dospělé a rodiče, pro staré a nemocné, pro všechny bez výjimky. Je to láska, tj. starost zajistit každému opravdové dobro a zrušit a odstranit všechno zlo.“ V této encyklice proto Svatý otec adresuje vroucí výzvu všem členům církve: „Obrátme se k Bohu skrze Krista a pamatujme na ta slova z Mariánského Magnificat, která hlásala „milosrdenství z pokolení na pokolení! Křičme o milost samotného Boha pro moderní generaci! Kéž církev, která se k obrazu Marie snaží být v Bohu také matkou lidí, vyjádří v této modlitbě veškerý svůj mateřský zájem a zároveň důvěřivou lásku, z níž vychází nejpálčivější potřeba modlitby.“

Boží milosrdenství - zdroj naděje

Podobné myšlenky byly v homilii sv. Jana Pavla II., když 17. srpna 2002 světil celý svět Božímu milosrdenství. Svatý otec tehdy řekl: „Pro člověka neexistuje jiný zdroj naděje, než je Boží milosrdenství. Chceme s vírou opakovat: „Ježíši, důvěřuji Ti!“ Toto vyznání, které vyjadřuje důvěru v Boží všemocnou lásku, je zvláště zapotřebí v naší době, kdy je člověk tváří v tvář mnoha projevům zla ztracen. Volání o Boží milosrdenství musí vycházet z hlubin lidských srdcí, plných utrpení, úzkostí a pochybností, hledajících spolehlivý zdroj naděje. Proto dnes přicházíme sem, do svatyně v Łagiewnikach, abychom v Kristu znovu objevili tvář Otce, který je „Otcem milosrdenství a Bohem veškeré útěchy“ (srov. 2 Kor 1, 3). Chceme se podívat do očí milosrdného Ježíše a v hloubce Jeho pohledu najít odraz našeho vlastního života a světlo milosti, které jsme mnohokrát obdrželi a které pro nás Bůh uchovává každý den a pro poslední den.“ Tváří v tvář tomuto tajemství našeho Otce „který je v nebesích“, ať si co nejvíce lidí zopakuje slova úžasu sv. sestry Faustyny: „Bože nesrozumitelný, jak velké je Tvé milosrdenství. Převyšuje veškerou schopnost chápání všech lidských a andělských bytostí. Všichni andělé a lidé vyšli z útrob Tvého milosrdenství. Milosrdenství je květ lásky. Bůh je láska a milosrdenství je jeho skutek, začíná v lásce, projevuje se v milosrdenství. Když se podívám, všechno ke mně mluví o Jeho milosrdenství, dokonce i samotná Boží spravedlnost ke mně mluví o Jeho nevyzpytatelném milosrdenství, protože spravedlnost plyne z lásky“ (Deníček 651).